

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Luusika looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ning kehtestada ala kaitsekord.

Kaitseala asub Lääne-Viru maakonnas Laekvere vallas Luusika külas. Luusika looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) territoorium on olnud kaitse all alates 1992. aastast, kui Lääne-Viru Maavalitsus moodustas 30. aprilli 1992. a määrusega nr 84 „Kaitstavate linnu- ja loomaliikide elupaikade kaitsereežiimidest“ looduskaitseobjekti kaitstavate linnu- ja loomaliikide elupaikade kaitseks. Selle baasil moodustati 1998. aastal Luusika looduskaitseala, mille kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitas Vabariigi Valitsus 30. juuni 1998. a määrusega nr 151 „Luusika looduskaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine“.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva looduskaitseala kaitse eesmärgi ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini loodusdirektiivi I lisas nimetaud metsaelupaigatüüpide kaitse.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Viru regiooni kaitse planeerimise spetsialist Triin Amos (tel 733 4163; triin.amos@keskkonnaamet.ee), eksperdihinna on andnud Silvia Pihu (tel 523 6319), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Roland Müür (tel 627 2184). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Madina Talu (tel 627 2178), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsaökosüsteemi, elustiku mitmekesisust, ohustatud ja kaitsealuseid liike, loodusdirektiivi elupaigatüüpe vanad loodusmetsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ja siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) ning liike, mida Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta nimetab I lisas: must-toonekurge (*Ciconia nigra*) ja metsist (*Tetrao urogallus*).

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Luusika looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus.

Haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused, metsa elupaigatüübid – vanad loodusmetsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ja siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud Loodusdirektiivi I lissasse ning märgitud seal esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamises osas on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. **Must toonekurge** (*Ciconia nigra*) on väheneva arvukusega linnuliik, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud looduskaitseaduse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria

kaitsealuste liikide hulka. Must-toonekure elupaikadeks on eelkõige vanad, minimaalse häirimise ja soodsate toitumispaikadega looduslikult mitmekesised metsamassiivid. Lisaks must-toonekurele elab talle pesitsuspaigaks sobivates vanades metsades veel kuni 400 ohustatud liiki (Must-toonekure kaitse tegevuskava 2009–2013). Seega toimib must-toonekurg teiste ohustatud liikide suhtes katusliigina. Must-toonekure arvukus on langenud 1980-ndate aastate alguse 250-lt pesitsevalt paarilt tänase 100-115 paarini.

Metsis (*Tetrao urogallus*) on järjepidevalt väheneva arvukusega kanaline, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud looduskaitsealade alusel ohustatud liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka. Metsise arvukust on tunduvalt vähendanud raied liigi mängualade ning nende ümbruses, sobivate elupaikade kuivendamine ning samuti väikekiskjate kõrge arvukus.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Luusika LKA näol on tegemist 1992. aastast kaitse all olnud kompaktsel metsa-alaga, mis asub keset intensiivselt majandatud metsi ning millel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilimisel. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline, eeskätt must-toonekure ja metsise elupaikade ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide kaitse-eesmärgil.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused, metsa elupaigatüübid – vanad looduspõhised metsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ja siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on alal määratud 2001. aastal Tartu Ülikooli Botaanika ja Ökoloogia Instituudi inventeerijate, 2006. aastal Silvia Pihu ja 2012. aastal OÜ Consultare läbiviidud inventuuride käigus. Vana looduspõhise esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A-C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Esinduslikkuse hinnanguid on langetanud kohati tihe (ca 150 m vahega) kuivendusvõrgustik, kuid selle mõju ei ulatu reeglina kaugemale. Kaitsekorra jätkudes kraavid kas suletakse või lastakse kinni kasvada, mis aitab kaasa esinduslikkuse paranemisele.

Lisaks eelpool nimetatud loodusväärtustele on Luusika looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teisigi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kaitse-eesmärgiks seadmine vajalik – eesmärgiks seatavate katusliikide ja -elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Teadaolevatest II ja III kategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, esinevad OÜ Händkakk 2009. aastal tehtud inventuuri andmetel kaitsealal linnuliikidest laanerähn (*Picoides tridactylus*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), laanepüü (*Bonasia bonasia*), herilaseviu (*Pernis apivorus*), hiireviu (*Buteo buteo*), händkakk (*Strix uralensis*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), väänkael (*Jynx torquilla*), musträhn (*Dryocopus martius*), väike-kirjurähn (*Dendrocopos minor*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) ning taimeliikidest laialehine neiuvaip (*Epipactis helleborine*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), roomav öövilge (*Goodyera repens*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*) ja kahelehine käoheel (*Platanthera bifolia*).

Lisaks eelpool kirjas olevale on Luusika looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on ülepiiriliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitsealaga samades piirides asub Luusika loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse läbi looduslike protsesside, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme erineva rangusega vööndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, kraavide kaldad, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1:10 000) ja maakatastri andmeid seisuga august 2012.

Kaitse eesmärgiks seatavad väärtused asuvad terves ulatuses riigi maal ühel maaüksusel – Paasvere metskonna maaüksusel 34 (tunnus 38101:004:0141), mille sihtotstarve on kaitsealune maa. Piiritlemise alustena kasutati piiri parema jälgitavuse huvides maaüksuse piiri asemel sellega kattuvaid või loetud meetrite kaugusele jäävaid Eesti põhikaardile märgitud maastikuobjekte nagu metsasihid ja kuivenduskraavide servad (kusjuures kõik piirikraavid on maaparandussüsteemide hooldus- ja rekonstrueerimistööde kontrollimiseks hõlmatud kaitsealasse). Kohtades kus maastikulised alused puudusid on kasutatud piiritlemisel maakatastri andmeid – täpsemalt maaüksuse kat. tunnusega 38101:004:0141 piiri.

Luusika looduskaitseala pindala on 439,3 ha. Kaitseala pindala jääb sisuliselt samaks, vaid tehnilisest korrigeerimisest tingitud marginaalsed muudatused vähendavad senist pindala 0,1 ha võrra.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala ühest piiranguvööndist ja kahest sihtkaitsevööndist (Hanguse ja Haukamäe). Piiranguvööndisse tsoneeriti tormimurdudest fragmenteeritud mets, milles esineb loodusdirektiivi metsaelupaikasad ning mis on äärmiselt oluline ka mus-toonekure pesapaiga kaitse puhvertsoonina. Sihtkaitsevööndisse tsoneeriti pea, et ülepinnaalset loodusdirektiivi metsaelupaikade kriteeriumitele vastavad metsad milles asuvad must-toonekure pesapaik ja metsise elupaigad sh mängualad.

Piiranguvööndis esinevad elupaigatüübid 9080* 3 ha ja 9010* 7 ha, kattes vööndist 36,3%, ent need paiknevad fragmentaarselt. Enamus piiranguvööndi alast on tormikahjustustega, kus tormimurd on koristatud ja kus toimub looduslikult uue metsapõlvkonna areng. Piiranguvööndis tormimurrualal on kaitsealuse liigi kanakulli pesa, mida viimased kolm aastat on kasutanud hiireviu. Piiranguvöönd piiritleti viisil, et inventeeritud loodusdirektiivi elupaigad jääks terves ulatuses vööndisse, ning et piiranguvööndist põhjas asuva Hanguse sihtkaitsevööndile moodustuks must-toonekure kaitse eesmärgil ca 500 meetrine puhver. Linnu pesapuu asub sihtkaitsevööndi piiri lähedal ja vastavalt liigi tegevuskavale (must-toonekure *Ciconia Nigra kaitse* tegevuskava aastateks 2009–2013) vajalik hoida alad 500 m pesapuust aktiivsest kasutusest väljas. Ristkülikukujuline ca 27 hektarilise pindalaga vöönd piiritleti naabruses asuvate vööndite ning kaitseala välispiiril kuivenduskraavidega.

Hanguse sihtkaitsevöönd on loodud loodusdirektiivi metsaelupaikade (9010*, 9050* ja 9080*) ja must-toonekure kaitseks ning hõlmab tema pesapaika ja selle ümbrust, vööndi idapoolne osa hõlmab ka metsise mängupaika Salutaguse X. Ca 108 hektarilise vöönd on piiritletud põhimõttel, et moodustuks valdavalt ühekilomeetrilise diameetriga polügon (oluline vastavalt liigi tegevuskavale), kus kehtiks must-toonekurele sobiv kaitseriim. Piiritlemise alustena kasutati maastikul vastavas kohas asuvaid kuivenduskraave. Hanguse sihtkaitsevööndis asuvad ka valgesselg-kirjurähni (*Dendrocopos leucotos*) ja laanerähni (*Picoides tridactylus*) pesitsuspiirkonnad, kelle elupaikade soodsa seisundi tagamiseks on optimaalne samuti sihtkaitsevööndi kaitsekord.

Haukamäe sihtkaitsevöönd hõlmab metsise mänguala selle osa, mis ei ole piiritletud Hanguse sihtkaitsevööndisse ning inventeeritud loodusdirektiivi metsaelupaigad. Vööndi piir kulgeb metsaelupaikadele lähima kuivenduskraavi välises servas.

2.5. Kaitsekord

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi (eksperdid Marje Talvis OÜ-st Metsaruum, Ants Animägi Keskkonnametist, Kotkaklubi) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud ekspertarvamust (Silvia Pihu 2009. a).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitsealal esinevate

liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning oleksid proportsionaalsed. Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud ühte piiranguvööndisse ja kahte sihtkaitsevööndisse. Leebem kaitseriim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda tagada teadaolevate metsaelupaikade ning metsise ja must-toonekure elupaikade säilimist. Võrreldes Vabariigi Valitsuse 30. juuni 1998. a määrusega nr 151 kehtestatud Luusika looduskaitsealaga tzoneering ei muutu.

Ala on tervenisti põline metsamaa, kus puistute peapuuliigi vanus jääb valdavalt 75-100 aasta piiresse. Vaatamata sellele, et alal on märgata mitmeid häiringuid, nagu kohati tihe kuivenduskraavide võrgustik (mis on rajatud enne kaitseala moodustamist), kohatised tormimurru koristamise jäljed võib pidada mõjusid kooslustele siiski keskmiseks või väikeseks – maaparanduse mõju on lokaalse iseloomuga ning kraavid on kohati juba kinni kasvamas ning valdav osa metsadest vastab loodusdirektiivi metsaelupaikade kriteeriumitele. Piirkonna metsasid asustavad väheneva arvukusega liigid nagu metsis ja must-toonekurg.

2.5.1. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud Hanguse sihtkaitsevööndis must-toonekure pesitsusajal 1. veebruarist 31. augustini ning Haukamäe sihtkaitsevööndis metsise mängu- ja pesitsusajal 1. veebruarist 30. juunini. Erisus inimeste viibimisele sihtkaitsevööndis keelatud ajal kehtib kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning järelevalve- ja päästetöödele. Liikumispiirangu ajad must-toonekure häirimatu pesitsemise ja metsise kaitse tagamiseks tulenevad looduskaitseadusest, metsise kaitse korraldamise tegevuskavast ja keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määrusest nr 1 „Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine”. Hanguse sihtkaitsevööndis on liikumispiirangu algusele kehtestatud erisus võrreldes looduskaitseaduses must-toonekure kaitseks sätestatud liikumiskeeluga, kuna see vöönd hõlmab nii metsise kui ka must-toonekure elupaika. Inimeste liikumine kaitsealal väljaspool kaitsealuste lindude pesitsusperioodi kaitse-eesmärkide saavutamist ei takista.

Telkimine ja lõkketegemine on kaitsealal lubatud kohtades, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Praegu külastuskorralduslikke rajatisi kaitsealal ei asu ning lähitulevikus ei ole neid plaanis sinna ka rajada. Telkimis- ja lõkkekohtade rajamise vajadus ja asukoht määratakse kaitseala kaitsekorralduskavaga, mis koostatakse aastateks 2013–2022.

Kaitsealal ei ole reguleeritud sõidukiga sõitmist teedel, kuna kaitsealal ei asu teid. Metsas sõitmine tekitab kaitstavate liikide jaoks häirivat faktorit müra ning kahjustab maapinda, millega seoses halveneb elupaikade seisund. Seetõttu on sõidukiga ning maastikusõidukiga sõitmine kaitsealal lubatud üksnes järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Kavandatavad liikumispiirangute leevendused on kooskõlas looduskaitseadusega ja need ei sea ohtu looduskaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

Reguleeritud ei ole sõitmist veealal, sest kaitsealal puuduvad suuremad veekogud.

Jahipidamine kaitsealal on lubatud 1. septembrist 31. jaanuarini. Jahipidamise ajaline piirang kehtib must-toonekure ja metsise pesitsemise ja poegade eest hoolitsemise ajal. Pesakonnad elavad koos emalinnuga sügiseni. Häirimise korral jätab emalind pojad üksi ja nende ellujäämine, eriti jahedate ilmadega, on küsitav. Kuna jahipidamine häirib poegade linde rohkem kui lihtsalt inimese viibimine elupaigas, on jahipidamise ajaline piirang metsise elupaigas pikem kui kaitse-eeskirja § 11 punktis 4 kehtestatud liikumispiirang. Väljaspool lindude pesitsusaega ja pärast poegade iseseisvumist ei kahjusta jahipidamine kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Jahipidamise ajaline piiramine on Luusika looduskaitsealal kaitse-eesmärgist tulenevalt vajalik ja piirangu seadmisel on lähtutud looduskaitseadusest, metsise kaitse korraldamise tegevuskavast ja keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määruse nr 1 „Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine” regulatsioonist.

Kalapüüki ning pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kalastamiseks kasutatavad veekogud kaitsealal puuduvad ning kaitsealal ei leidu pilliroo ega adru esinemisalasid.

Kaitsealal ei ole poollooduslikke kooslusi ning seetõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas nendega seotud tegevust.

2.5.2 Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lisasöötta jahiulukeid, anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks, seada projekteerimistingimusi ja väljastada ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seotud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas. Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil kui keskkonnamõju hindamise järelevalvajal on õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.3. Sihtkaitsevöönd

2.5.3.1 Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit: Hanguse ja Haukamäe sihtkaitsevöönd. Hanguse sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on liigikaitse ja metsaökosüsteemi arengu tagamine loodusliku protsessina. Siin on peamised kaitseväärtused vanad loodusmetsad ja must-toonekurg, kuid vöönd hõlmab ka valgesealg-kirjurähni ja laanerähni pesaterritooriume ning osa metsise mängualast. Kaitse-eesmärgiks olevatele linnuliikidele on suurimaks ohuteguriks metsa majandamine, lageraied, puuliikide osakaalu muutumine, kuivendamine ja surnud puidu väljaviimine. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab neid tegevusi reguleerida, mis on oluline kaitstavate liikide soodsa seisundi säilitamiseks. Kogu vöönd hõlmab mitmekesisid ning mosaiikseltselt paiknevaid vanu loodusmetsi (9010*) ja soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*), mille väärtus on enamasti B (näitab elupaiga esinduslikkust, A – väga kõrge väärtusega, B – kõrge väärtusega, C – keskmise väärtusega), mille kaitse eesmärgi – tagada nende metsade areng üksnes loodusliku protsessina – on võimalik saavutada loodusliku sihtkaitsevööndi režiimi rakendades.

Haukamäe sihtkaitsevööndi kaitse eesmärk on metsakoosluste säilitamine, neile omase liigi- ja vanusestruktuuri hoidmine, looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. Metsaelupaigatüüpidest esineb siin peamiselt siirdesoo- ja rabametsi (91D0*), ühtlasi hõlmab kogu sihtkaitsevöönd metsise mänguala. Metsis eelistab mängupaigaks ainult mändidest koosnevaid puistuid, kus metsa vanus on kõige sagedamini 81–126 aastat ning mängupaiga

soodsa seisundi säilimiseks on oluline koosluste liigilise ja vanuselise struktuuri säilitamine. Kaitsealale jäävate metsise elupaikade seisundit on kahjustanud metsakuivendus. Kuivendus on metsise elupaigale suur ohutegur ja elupaiga väärtus on seetõttu langenud. Kaitseala läbib ühtlane ja tihe kuivendusvõrk (kraavide vahekaugus on 150 m), mille tagajärjel on põhjapoolsetes mägupaikades toimunud biotoopide halvenemine: metsad on muutunud metsise jaoks liiga tihedaks, sest kasvuhoo on saanud kuusk ja alusmets on tihenened. Osaliselt on tegemist kõdusoometsadega, kuid ala on mosaiikne ja leidub ka looduslikuna säilinud siirdesoo- ja rabametsa laiike. Kaitseala lõunaosas esinevad elupaigatüübile 91D0* vastavad kooslused esinduslikkusega C ja B (inventeerija Ants Animägi, 2012). Mitmed kuivenduskraavid on kaotanud oma olulise funktsionaalsuse ja on suhteliselt kinni kasvanud. Seega on kraavide mõju üsna piiratud, ulatudes ca paarikümne meetrini. Kraavidevahelisel alal hoiavad turvas ja turbasamblad vett hästi, puuduvad kõdusoometisele viitavad taimed. Tegemist on puhtmännikutega, taimestik domineerivad sookail ja turbasammal, vähem esineb kukumarja, jõhvikat, küüvitsat, hanevitsa, tarnu, tupp-villpead. Alusmets puudub, ei ole kuuske ega sookaske. Taastamisvõtteid ei ole vaja kasutada, piisab, kui kraave mitte hooldada ja kopratamme mitte eemaldada.

2.5.3.2 Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistatud kohas. Rohkem kui kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul.

Sihtkaitsevööndis ei asu ettevalmistatud õppe- ja matkaradu ega muid kohti, mis ümbritsevale loodusele ja elustikule mõju avaldamata sobiksid massiürituste korraldamiseks. Külastuskorralduslike rajatiste järele puudub kaitsealal praegu vajadus, sest ala asub inimasustusest eemal ja külastajaid satub siia harva, kuid külastuskorralduse teemat analüüsitakse kaitseala kaitsekorralduskavas, mis koostatakse aastateks 2013–2022. Rahvaürituste korraldamisega seotud leevendus on tehtud eeskätt teadus- või õppeotstarbel korraldatavate koolituste ja matkade läbiviimiseks. Sedalaadi üritused toimuvad väikestele gruppidele ja üritusi on harva, seega ei kahjusta see leevendus kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist, kuna kaitse-eesmärgiks olevate liikide pesitsemisajal kehtib liikumiskiirang.

Metsise jaoks sobiva metsastruktuuri püsimiseks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus ning koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. See võimaldab harvendada liiga tihedaks kasvanud alusmetsa ning säilitada männipuistuid. Samuti on metsisele sobiva metsastruktuuri taastamiseks vajalik loodusliku veerežiimi taastamine osade kuivenduskraavide sulgemisega ja selleks on loodusliku veerežiimi taastamine valitseja nõusolekul lubatud. Kuna Haukamäe sihtkaitsevööndi keskosa läbib põhja-lõunasuunaline Teelahkme kraav, mis toimib eesvooluna kaitsealast põhja pool asuvatele majandusmetsadele, on lubatud maaparandussüsteemi eesvoolu hoiutööd.

2.5.3.3 Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine, uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Uute ehitiste püstitamine on keelatud, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade ja väärtuslike metsaelupaikade kahjustamist.

Kaitsealal on kogu ulatuses tegemist metsamaaga, kus on registreeritud loodusdirektiivi elupaigatüübid. Elupaikadele tuleb tagada soodsa seisundi säilimine, st nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Metsamaale ehitamise keeld on vajalik ka loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamiseks. Globaalselt on metsades kõige suurem bioloogilise mitmekesisuse tase, kui pidada silmas liike, geneetilist materjali ja ökoloogilisi protsesse. Kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab paigaldada loodushariduse eesmärgil infotahvleid, millel on tähtis osa külastajatele info jagamisel. Külastuskorralduslike rajatiste hooldamise eesmärgil on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd.

Tee- ja tehnovõrgu rajatise püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks ei lubata, sest nende järele puudub väikesepinnalisel ja asustusest eemal riigimetsamaal asuval looduslike protsesside ja liikide kaitseks loodud kaitsealal vajadus.

2.5.4. Piiranguvöönd

2.5.4.1 Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Luusika piiranguvöönd. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Piiranguvööndi eesmärk on olla puhervööndiks kaitsealuste liikide pesapaikade ja majandusmetsade vahel, vähendada väljastpoolt tulevaid häiringuid ja säilitada alal metsakooslused. Piiranguvööndisse jäävad majandatud vähemväärtuslikud metsad (70–80 aasta vanused naadi- ja angervaksakaasikud ja kultuurkuusikud), millest suur osa on tormimurru ala, osa laanerähni pesaterritooriumist ning hiireviu pesa.

2.5.4.2 Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi, mis on määratud §-des 6 ja 15, tootmisotstarbeta rajatise püstitamine, arvestades käesoleva määruse § 6 punktides 4–6 sätestatud. Tootmisotstarbeta ehitise püstitamine on võimaldatud eeskätt õppe- ja külastusotstarbega rajatiste rajamiseks, kui selleks peaks tulevikus vajadus tekkima.

Piiranguvööndis on kogu ulatuses tegemist metsamaaga, kus ehitiste püstitamise keeluga tagatakse loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilimine.

Piiranguvööndis on lubatud kuni kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas ning kaitseala valitseja nõusolekul rohkem kui kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas. Inimeste liikumine piiranguvööndis on lubatud, kuid suuremate rahvakogunemiste korraldamine tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga, et vältida rahvaürituste korraldamist kaitsealuste liikide elupaikades ja kasvukohtades.

Piiranguvööndis tagab metsade säilimise uuendusraie lubamine vaid turberaiea raielangi pindalaga kuni 2 ha, kusjuures tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus. Turberaie koosluse liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise nõudega võimaldab suurendada metsa looduslikkust piiranguvööndis esinevates kultuurpuistutes ning säilitada metsamaastikku. Turberaie langi pindala ei tohi olla suurem kui 2 ha, siis on häiringute mõju minimaalne. Sellega hoitakse ära suurte, liikidele ebasobilike lankide teke. 2 hektarit on piisavalt suur lank, et tagada metsade looduslik uuenemine – kõrval asuvate metsade mõju on veel küllaltki suur. Suuremate lankide puhul ei uuene lank looduslikult nii efektiivselt, mistõttu taastamisse peab sekkuma inimene. See omakorda viib paigast loodusliku tasakaalu. Piiranguvööndis on lubatud lageraie kuusikutes langi suurusega kuni 1 ha. Turberaied on metsa majandamise eeskirja § 4 kohaselt lubatud lepikutes, haavikutes, männikutes, kaasikutes ja kõvalehtpuupuistutes. Kuusikuid selles loetelus ei ole, kuna kuusikutes pole turberaie otstarbekas. Seetõttu on kuusikutes lubatud lageraie. 2,25 ha suurune u 50 aasta vanune kuusik kasvab piiranguvööndi kaguosas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 31 võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele metsaseadusest erinevaid piiranguid, kui need on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Lubatud lageraielangi suurusele on seatud piirangud võrreldes metsaseaduses lubatud suurima langi pindalaga, sest väikeses Luusika piiranguvööndis ei ole suurepinnaline lageraie kooskõlas kaitse-eesmärgiga, mis puudutab metsase maastikuilme säilimist. Samuti suurendavad lagedad alad kõrvalasuvate puistute tuulemurruohtu, mis seab ohtu kõrvalasuval Hanguse sihtkaitsevööndis asuva must-toonekure pesapuu ning kõrvaleraldises asuva hiireviu pesapuu. Teistes piiranguvööndi puistutes ei ole lageraie lubatud, kuna neid on võimalik majandada turberaie korras. Metsatööde ajaline piirang 1. veebruarist

31. augustini on vajalik kõrvalasuvates sihtkaitsevööndites pesitsevate must-toonekure ja metsise häirimise vähendamiseks mängu- ja pesitsusajal ning poegade eest hoolitsemise perioodil.

2.5.4.3 Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, maavara kaevandamine, uute veekogude rajamine, uue maaparandussüsteemi rajamine, biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, v.a kaitseala valitseja nõusolekul, kui pinnas seda võimaldab.

Need piirangud tulenevad otseselt looduskaitseeaduse § 31 lõikest 2 ning on suunatud vööndi kaitse-eesmärkide saavutamisele. Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet.

Uue maaparandussüsteemi rajamine on keelatud, sest väikesepinnalises (27 ha) piiranguvööndis asub kolm toimivat kuivenduskraavi ning uute süsteemide rajamine soodustab inimõjuliste kõdusoometsade kujunemist, mis ei vasta loodusdirektiivi elupaigakriteeriumitele.

Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine mõjutab looduslikke ökosüsteeme ja elustikku. Veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist ei ole kaitse-eeskirjaga reguleeritud, sest kaitsealal ei asu veekogusid.

Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on keelatud, sest piiranguvööndis on tegemist märjemate kasvukohatüüpidega pehmel niiskel pinnasel, millel liikumine kahjustab pinnast ja metsataimestikku. Kaitseala valitseja võib siiski lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab, nt pikalt kestnud kuivade ilmade puhul.

3. Menetluse kirjeldus

Luusika looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 13.–28. aprillini 2009. a ning 10.–23. septembrini 2012. a Keskkonnaameti Viru regiooni kontoris ning Laekvere Vallavalitsuses. Teated kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmusid 9. aprillil 2009. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja 6. septembril 2012. a ajalehes Eesti Päevaleht ning 14. aprillil 2009. a ja 6. septembril 2012. a kohalikus ajalehes Virumaa Teataja. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 13. märtsil 2009. a ja 10. septembril 2012. a.

Looduskaitseeaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teated kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta Laekvere Vallavalitsusele ning Riigimetsa Majandamise Keskusele kui kaitsealal paikneva kinnisasja Paasvere metskond 34 (tunnus 38101:004:0141) omaniku esindajale.

2009. aastal toimunud avalikustamise käigus arvamusi ei esitatud. 2012. aastal esitas Riigimetsa Majandamise Keskus ettepaneku täiendada kaitse-eeskirja sätetega, mis lubaks Hanguse-Haukamäe tee teehoiutöid ning jahipidamist Hanguse sihtkaitsevööndis liigikaitse ja arvukuse reguleerimise eesmärgil. Esitatud ettepanekute alusel kaitse-eeskirja eelnõu ei muudetud, sest Hanguse-Haukamäe tee asub väljaspool kaitseala ning sihtkaitsevööndis on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd, mis muuhulgas võimaldab ka teerajatiste hooldust. Hanguse sihtkaitsevööndis on lubatud jahipidamine, mis hõlmab ka jahipidamist liigikaitse ja arvukuse reguleerimise eesmärgil. Samuti on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, mil määral tema territooriumil leidub loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktiga 204 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Luusika loodusala, mis hõlmab endas Luusika looduskaitseala. Seetõttu tuleb Luusika looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

Luusika loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni otsusega 2009/94/EÜ, 12. detsember 2008, millega võetakse vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade teine ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2008) 8046 all, ELT L 043, 13.02.2009 lk 245 – 392).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Luusika looduskaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks mitmete linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliikide kaitse.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt toodud eesmärkide saavutamist.

Luusika looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puuduvad määruse jõustumisel olulised mõjud sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ja riigiasutuste ning kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Maamaksu laekub Laekvere vallale vähem ligikaudu 1,4 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Luusika looduskaitsealal eramaid ei ole, seega maa omandamise kulused riigi eelarvest ei teki.

6. Määruse jõustumine

Käesolev määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Käesoleva määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministriumid on kooskõlastanud eelnõude infosüsteemis EIS eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Keit Pentus-Rosimannus
Keskkonnaminister